

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: .....

Cím: *Hogyan nyílt meg kilencven év előtt a Nemzeti Színház?*

Forrás: *Újság*

3p
(Hely)

1928. febr. 25.
(Idő)

(Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás

Tárgy

492

Hely

Nemzeti Színház

Idő

"1837/1928"

S

Helyszám

Hogyan nyílt meg kilencven év előtt a Nemzeti Színház?

Mágnások, akik nem adakoznak a Nemzeti Színház céljaira — Széchenyi ellenzi a megvalósult tervet — Színészek rohama Bajza igazgató ellen. Reza Dezső könyve

Ünnepi díszében, ahogy készül a kilencvenedik évfordulóra a Nemzeti Színház, szép értékes és nagy eseménye ennek az ünnepségnek Reza Dezső pompás munkája: A Nemzeti Színház megnyitásának története. Az Egyetemi Nyomda gazdag képanyaggal, facsimilékkel díszítette az értékes anyagot, amelyet Reza az indulás és az alapítás gigantikus munkájából összehordott. A lelkiismeretes történész szárnyakat kap, hogy költővé váljék s megírjon egy heroikus kort, amelyben a közelet nagyságai, az írók és művészek egyképpen egyetlen célt szolgálnak; a nemzet géniuszának felemelését és a nemzet művelődésének fejlesztését.

Az első állandó közsínház megalapításáig dátumok jelölik a magyar színjátszás történetének prehisztórikus korszakát.

1790. Az első magyar színelőadás.

1792. Az első eredeti magyar darab előadása.

1793. Az első magyar opera előadása.

1794. Az első Shakespeare-előadás.

1812. Megnyílik az állandó pesti német színház.

1818. Az első magyar színház Székesfehérvárott.

1828. Az első magyar színház Miskolcon.

Ezek az előzmények, amelyek a Nemzeti Színház megteremtését előkészítik.

1836-ban az országgyűlés törvényt hoz a Pesten országos költségen felállítandó nemzeti játékszínházról.

A pesti városi színház fel is épül, ha nincs is rá törvény, a német muzsa számára, az udvar támogatásával.

1837-ben megindul az országos gyűjtés, amely több mint százezer forintot eredményez a Nemzeti Színház számára. Földváry Gábor, Pest megye alispánja, a hatalmas Grassalkovich Antal hercegnél eléri, hogy telket adományoz az építkezés céljaira. A terv megvalósulásához megvannak az eszközök s csak az alkotó kéz kell, hogy az összegyűjtött anyagot formába öntse. Közben elkészülnek a tervek, az egyiket Eberl Károly alkotja meg, a másikat Telepy György. A tervek közül azonban egyik sem valósult meg. Zitherbarth terve nyeri meg a döntő tényezőket tetszését.

Szerencsére Földváry Gábor alispán nem engedi nyugodni a tervet. Konferencia konferenciát ér, hogy a magyar teatrum minél hamarabb megvalósulhasson. A mágnások egymásután járulnak jelentős összegekkel az építkezéshez, az Akadémia szintén, de a pol-

gárság nem kevésbé kiveszi részét az adakozásból. Bár történnek igen elkedvetlenítő események is. Pálffy Fidél gróf magyar kancellár megtagadja az adakozást a következő kijelentéssel:

— *En sohasem járok magyar színházba!* Károlyi György gróf sokkal rövidebben indokolja meg, hogy miért nem adakozik:

— *Ich zahle nichts.*

Jordánszky püspök urnak erkölcsi aggodalmait voltak:

— *Másra adnék, de komédiára nem!*

Igy gyűlik össze lassan, részben részvényekből, részben adakozásból az összeg, hogy végre a Nemzeti Színház megvalósulhasson.

A sok vitatkozás és húzódozás közben Földváry alispán Széchenyi ellenzésére bár, de Zitherbarth terve szerint építtetni kezd a Grassalkovich-féle telken. Az épület gyorsan emelkedik és 1836-ban a vármegye által kiküldött teatrum deputáció már arról gondol-

kozik, hogy kivel irasson a megnyitó ünnepségre alkalmi szindarabot. A választás Vörösmarty tekintetes urra esik, aki vállalja is a megbízást és megalkotja prologusát: az Árpád ébredését.

1837 augusztus első napjaiban bekövetkezett a nagy szenzáció, kinevezték a Nemzeti Színház első igazgatóját, Bajza Józsefet.

Ő állta ki szegény a színészek első ostromát, akik mind a Nemzeti Színház tagjai akartak lenni. Lendvayné, Kovácsné, Bartháné, Laborfalvy Róza instanciáznak, hogy a színház tagjai lehessenek. Végre összekerül a társulat is s 1837 augusztus 22-én megnyílt a Nemzeti Színház.

Erről a nagy eseményről Reza Dezső könyvének talán a legérdekesebb fejezetében számol be:

«*Sehol a világon nem volt politika a színház megnyitása, egyedül csak mi nálunk és azt érezte az ország attól a perctől kezdve, hogy hire szállt a színház építésének. Nemzeti színészetünk kivívta diadalát abban a körömszakadtáig vívott győzelemben, mely a német és magyar kultúra között dult.*

Ezt a diadalt ünnepelte a magyarság, a Nemzeti Színház megnyitásával.

Ez az 1837. évi augusztus 22-ének tartalma, ez a belső értéke.

Ez a fénye, gazdagsága.

Külről persze nem ilyen pompás, szürke, mint amilyen szürke, egyszerű és disztelen volt akkor a magyar.

Az ünnep gazdagságáról szó sem volt. A nádort meg sem lehetett hívni. Az udvari páholy sötétlen tángott s az egyetlen hely volt a nézőtér, amely nem jutott hozzá, hogy elfoglalt legyen.

A megnyitás előtt már nem csekély zavarok voltak.

Fáy András erről így ír:

«*A színház 1837 augusztus 22-én nyitott meg. Ezen idő előtti megnyitásnak néhányán a választmányban eléne voltunk, részint azért, hogy a színház udvara még tele volt építési anyagokkal, mik miatt a főherceg diszhintaja be sem hajthat vala abba, részint pedig azon tekintetből, hogy primadonnánk, Kántorné Kolozsvárott vendégszereplvén, annak megjötte bizonytalanok mutatkozott. Azonban a többség buzgósaos hevenye különösen azon reményből is, hogy a megnyitás hatalmasan vilányozandja fel a közönséget részvételre, melyre a színház ügyének a hátralévő tartozások kifizetésére és még hiányzó felszerelésekre nézve szüksége van — győzött minden akadályon és aggodalmon s elhatározottat a megnyitás, de olyformán,*

hogy ezen augusztusi megnyitás csak ideiglenes legyen, a tulajdonképeni ünnepélyes megnyitás pedig 1838. évi József napra, öfelsége névünnepére haaszlassék el. Azonban ekkor az árvíz közbejött veszélye ezen ünnepélyes megnyitást meghiusította.

Ruhatárunk akkori szegénysége okozá, hogy a színház nem valami pompás hazoi darabbal nyúlhatott meg».

Vörösmarty így írja le a színházat a megnyitás napján:

«Ha valaha kételkednénk a színház felépülésén, sokkal inkább lehetett kétfelől annak augusztus 22-iki megnyitását. Mészgödörök, homokbuckák kétfelől, elől vakolatlan tornác, egyetlen félig rakott ut, bent

asztalos, lakatos, színész, muzsikus egy rakáson; amazok csak alig tartóztathatók furóikkal és kalapácsaikkal, emezek papiros-tekercseikkel próbán, mintegy a hely bírásáért vetekedve, mindnyájan sürgető, halesszthatatlan munkában. Az óra tizenegyre járt s alig fél nap hátra, hogy a legelső magyar színház megnyitassák. Eljött az idő s a színház mintegy a lehetetlenség dacára megnyitottat. A művesek átengedték egy időre a színház belsejét egy igen szép számú közönségnek s a színészek és hangászok felsőbb műveinek.»

A megnyitó előadás műsora gazdag volt. Igaz, nyitányát nem a világhírű Beethoven irta, de prologusát sem a világ legsiralmasabb irodalmi mázolója, Kotzebue, mint a hivalkodó pesti német színház megnyitását. A nyitány *Heinisch* János régi magyar színházi karmester műve volt s alkalmi szerzeményével a Petőfi által oly szépen megénekelt *Elsirattott Rózsavölgyi* ünnepelte az estét. *Ugyanő irt magyar táncokat erre az alkalomra, amelyeket a tánckar járt el.* Az előadásra választott *Belizár* szinmű nem volt méltó az estéhez, annál nagyobbserű volt az ünnepre irt előjáték, az Árpád ébredése.

A megnyitóelőadás szinlapját facsimilében közli *Rexa Dezső*. Csodálatos nevek vonulnak fel egymásután.

Dériné, Lendvayné, Laborfalvy Róza, Bartháné, Egressyné, Kovácsné, Szatmáry Karolina s a férfiak közül Lendvay, Egressy, Telepy, Szigligeti, Szentpétery, Megyery, Fánegy

s a régi diadalmas mult egész sereg ragyogó neve.

Az ünnepi est mámorba fult s a közönség tombolva ünnepelte a magyar Thália napszámosságait. A megnyitást követő estén már *Kisfaludy Károly* jutott szóhoz és azután gyorsan váltogatták egymást drámák, bohózatok, ope-

E vonatkozó újságcikkek

rák. A kritika a legnagyobb magasztalás hangján szólalt meg Vörösmarty prologusáról, az Árpád ébredéséről. Kevés darab fedi ugy a helyzetet és a hangulatot, mint Vörösmarty mesteri alkotása. Árpád sirja a kettős dunamenti város legszebb részén jelenik meg s a sirszellem életre kelti az ősz bajnokot, hogy népet lássa ezredév után s maradjon vele, mig gyönyört talál benne. Árpád magánosságban lelvén magát, fél, hogy népe elveszett s már visszatérne sirjába, amikor elragadtatással fut felé a költő s lábához vorul. A vezér öröm és kétségbeesés változó érzésével hallgatja a költőt, aki a magyar haza s népe sorsát ecseteli előtte s a kor emberét óhajtja látni, együtt mennek a felépült magyar színház elé, ahol a megnyitási ünnepre tolakodik a nép lelkesülten, boldogan, mert áll a szent hajlék. Itt a költő feltárja a vezér előtt, mi jelentőséggel bír a ház s már be is lépének a dicső csarnokba, amikor rémalakoktól üldözve fut ki az épületből a szín gyermeke: a színész, akit irigység, részvétlenség, megvetés, guny, rágalom, csáb, éhhalál magukénak követelnek. A lerogyott színésznőt Árpád védelmébe veszi, elhárítja felele a rémalakokat s azoknak prédául vetvén a részvétlenséget, a színésznőt felemeli és biztató szavával erős kitartást nyújt neki, hogy bár bus gond között éljen s dolgozzon azért, hogy éljen a haza. A város összegyűlt népe lelkesedve, hangosan viszonozza a színész nő utolsó szavait: *Éljen a haza!*

Vörösmarty költői zsenije megtalálta a hangot, amely a színház közönségének lelkéhez szólott és a gondolatot, amely annak a hangulatához legközelebb ért. *Mély hatás, a megindultságnak számos jele kísérte és követte az előjátékot.*

Rexa Dezső szép könyvében szuggesztíven és meggyőzően kel életre az a gigantikus küzdelem, amely a színház alapítását megelőzte s kilencvenedik évfordulóját diadalmasan megérő Nemzeti Színház ünnepségében értékes lepel ez a szép és gazdag monográfia.